

Sprawozdanie

W dniu 11 kwietnia 2018 r. wzięłam udział w konferencji ETUCE zatytułowanej **“A better copyright for quality higher education and research in Europe and beyond”** (Ulepszenie prawa autorskiego w celu zapewnienia wysokiej jakości w szkolnictwie wyższym i badaniach naukowych - w Europie i poza nią)

Konferencja EI / ETUCE odbyła się w Brukseli, zorganizowana została we współpracy z Europejską Federacją Pracodawców Edukacji - **EFEE (European Federation of Education Employers)** i z organizacją pozarządową **COMMUNIA**, będącą siecią prawników i adwokatów, obrońców praw autorskich, naukowców i ekspertów zajmujących się własnością intelektualną.

Biuro Unii Europejskiej ds. Własności Intelektualnej - **EUIPO (European Union Intellectual Property Office)** wsparło finansowo to wydarzenie.

W konferencji wzięło udział około 90 uczestników z krajów europejskich i pozaeuropejskich, którzy reprezentowali szeroką gamę środowisk związanych z prawami autorskimi w edukacji, a w tym: studenci, nauczyciele, przedstawiciele związków zawodowych działających w obszarze edukacji, przedstawiciele ministerstw edukacji i nauki, reprezentanci prawników specjalizujących się w prawie autorskim, przedstawiciele wydawców i organizacji pozarządowych.

Konferencja była również w stanie dotrzeć do szerszego grona zainteresowanych, ponieważ była transmitowana na żywo przez YouTube, pozwalając ludziom z całego świata, zainteresowanym prawami autorskimi w edukacji, zaangażować się w tę tematykę.

Obecnie **Komisja Europejska** przygotowuje inicjatywę, aby uchwalić **Dyrektywę o Prawach Autorskich (Copyright)**, która będzie miała szeroki wpływ na pracę nauczycieli, nauczycieli akademickich, profesorów, naukowców, badaczy i innych pracowników sektora szkolnictwa wyższego a także na edukację studentów i uczniów.

ETUCE i współorganizatorzy konferencji, mając na celu wywarcie wpływu na debatę polityczną na szczeblu Unii Europejskiej oraz w świetle rozwoju polityki na poziomie globalnym, zaoferowali uczestnikom konferencji możliwość dyskusji i zapewnili wgląd w intelektualne i twórcze prawa własności nauczycieli akademickich i naukowców, ze szczególnym uwzględnieniem praw autorskich na poziomie szkolnictwa wyższego i w badaniach naukowych.

W panelu otwierającym, uczestnicy zostali przywitani i wprowadzeni w tematykę konferencji przez **Roba Copelanda**, Przewodniczącego Komisji ETUCE ds. Szkolnictwa Wyższego i Nauki - HERSC a jednocześnie przewodniczącego Konferencji, a także wysłuchali powitań i wystąpień **Justyny Petsch**, obserwatorki z EUIPO (Biura Unii Europejskiej ds. Własności Intelektualnej); **Susan Flocken**, Europejskiej Dyrektorki ETUCE; **Daniela Wiśniewskiego**, Sekretarza Generalnego EFEE (Europejskiej Federacji Pracodawców Edukacji); **Aleksandra Tarkowskiego**, Dyrektora organizacji pozarządowej COMMUNIA i **Haldis Holst**, zastępcy Sekretarza Generalnego Education International.

Przedstawili oni obowiązujące obecnie prawo, wskazali na ważność i znaczenie praw autorskich oraz stworzenie wspólnego modelu dla Unii Europejskiej opartego na równowadze pomiędzy autorami i właścicielami praw autorskich a użytkownikami.

Zwrócili uwagę na konieczność zróżnicowania w dostępie do praw autorskich na zasadach komercyjnych i do celów edukacyjnych.

Należy wziąć pod uwagę, że zanim wykształcimy wybitnego specjalistę, trzeba go szkolić na najlepszych materiałach źródłowych, które bardzo często są objęte prawami autorskimi.

Prawa autorskie powinny być dobrze zbalansowane z prawem dotyczącym edukacji, a tym samym powinny pozostawać w równowadze pomiędzy ochroną twórców i ich praw a dostępem użytkowników do chronionych materiałów, ale jednocześnie z zachowaniem zasady „copyright – all rights reserved”.

Justyna Petsch mówiła w szczególności o rozszerzeniu współpracy EUIPO z sektorem edukacji - w tym celu EUIPO stworzyło sieć "IP w Edukacji" aby umożliwić zainteresowanym stronom reprezentującym sektor edukacji szersze kontakty z organizacjami zajmującymi się własnością intelektualną.

Europejska Dyrektorka ETUCE, **Susan Flocken** podkreśliła, że prawa autorskie, intelektualne i twórcze to istotne tematy nie tylko w szkolnictwie wyższym i w badaniach naukowych, ale również na wszystkich poziomach edukacji. Stwierdziła, że edukacja jest dobrem publicznym i prawem człowieka, a także wskazała na ryzyko związane z prywatyzacją i komercjalizacją w zakresie edukacji, a szczególnie w obliczu narastających problemów związanych z prawem autorskim.

Thomas Ewert, z Komisji Europejskiej, Dyktorka ds. Prawnych i Politycznych w jednostce zajmującej się prawami autorskimi w DG CONNECT, wygłosił przemówienie programowe wyjaśniające wprowadzaną dyrektywę UE i jej oczekiwany wpływ na prawa autorskie obowiązujące w sektorze edukacji.

Podkreślił znaczenie modernizacji i harmonizacji oraz potrzebę wprowadzenia wyjątków w stosowaniu dyrektywy zarówno w zakresie użycia tekstów jak i danych liczbowych, a w tym w szczególności:

- w zakresie użycia cyfrowego dla zilustrowania wykładów w celach edukacyjnych obejmujących zarówno nauczycieli jak i studentów,
- w celach badawczych i naukowych dla instytucji i organizacji przeprowadzających badania naukowe i wprowadzających oraz rozwijających nowe technologie,
- a także w obszarze dziedzictwa kulturowego w celach tworzenia dokumentacji historycznej i naukowej.

Prawo autorskie musi być jasne i zrozumiałe dla użytkowników, tak aby wszelkie instytucje naukowo-edukacyjne oraz nauczyciele, naukowcy i studenci nie mieli żadnych wątpliwości co do jego znaczenia.

Podczas sesji panelowych uczestnicy konferencji dyskutowali o różnorodności modeli praw autorskich w krajach europejskich i na świecie, oraz o wprowadzanej, zrównoważonej dyrektywie UE dotyczącej praw autorskich w celu zapewnienia wysokiej jakości w szkolnictwie wyższym i badaniach naukowych.

W pierwszym panelu uczestniczył m.in. **David Robinson** z Kanadyjskiego Stowarzyszenia Nauczycieli Akademickich (Canadian Association of University Teachers), który mówił o kanadyjskim modelu praw autorskich. Przedstawił obowiązujący w Kanadzie model „fair dealing” tzn. prawo do reprodukcji utworów bez uzyskania pozwolenia czy ponoszenia opłat m. in. dla celów edukacyjnych i badawczych oraz studiów - w tym prywatnych, a także w celu przygotowania przeglądów naukowych i raportów - jednak z zachowaniem wielu limitów i granic. Powiedział że „fair dealing” to nie jest „free dealing”.

Uniwersytety i tak preferują zawieranie kontraktów zamiast korzystania z możliwości „fair use” aby uniknąć niejasności i nie narazić się na problemy.

Następnie **Karin Amossa** ze Szwedzkiego Stowarzyszenia Nauczycieli Akademickich i Naukowców (Swedish Association of University Teachers and Researchers) omówiła szwedzki model praw autorskich. W Szwecji obowiązuje niepisana tzw. reguła kciuka „the rule of thumb”, dotycząca nauczycieli, którzy mają prawo wolnego dostępu do materiałów objętych prawem autorskim dla edukacji własnej i edukacji studentów. Prawo to opiera się to na wolności akademickiej, na tradycji i zwyczajach panujących w Szwecji.

W dalszych wystąpieniach i dyskusjach podejmowano ciekawe tematy i padały interesujące uwagi, oto kilka z nich:

Zdarzają się nawet takie kuriozalne sytuacje, że autor nie ma prawa do używania własnych danych i korzystania ze swojego własnego artykułu, gdyż takie prawo ma wydawnictwo, które wydrukowało artykuł.

Studenci są często pozbawiani ochrony efektów własnych prac naukowych, gdyż ich prace przejmuje na siebie opiekun naukowy, który później korzysta z ich osiągnięć i wyników.

Nieuregulowana dotąd pozostaje sprawa nauczania na odległość i edukacja otwarta.

Niejasna jest sprawa użycia np. wideo „youtube” czy uczelnianego (szkolnego) intranetu w celach edukacyjnych.

Z powodu niejasności prawa nauczyciel nie może użyć do celów edukacyjnych materiału posiadającego licencję, np. video czy artykułu, o ile sam nie wykupi licencji albo jego szkoła nie wykupi, a pojedynczych szkół czy uczelni nie stać na zakupy licencji, jedynie renomowane jednostki są w stanie zakupywać samodzielnie licencje.

W dalszej części konferencji **Axel Voss**, Członek Parlamentu Europejskiego z Europejskiej Partii Ludowej, który jest również sprawozdawcą Parlamentu Europejskiego w zakresie dyrektywy o prawach autorskich UE, mówił o najnowszych planowanych zapisach w dyrektywie o prawach autorskich i odpowiadał na pytania uczestników. Jego zdaniem regulacje powinny być podjęte na poziomie europejskim. Nie widzi przeszkód aby związki zawodowe były włączane do konsultacji społecznych oraz aby same włączały się do tych prac.

Przedstawiciel Austrii w UE, **Florian Pecenka** powiedział, że zgodnie z austriackim punktem widzenia, instytucje edukacyjne i badawcze powinny wspólnie negocjować dostęp do materiałów objętych prawem autorskim w porozumieniu ze swoim ministerstwem, aby obniżyć koszty licencji, która jest

przecież tylko kontraktem. W szczególności powinno to dotyczyć takich obszarów jak prawa człowieka, prawa studentów i nauczycieli, prawa szkół i instytucji badawczych.

Wymieniając poglądy i doświadczenia, uczestnicy konferencji opracowywali rekomendacje i zalecenia dotyczące wyzwań, które zostały zauważone podczas prac i dyskusji w trzech tematycznych grupach roboczych:

Grupa I - informacja i podnoszenie świadomości wśród nauczycieli i studentów (information and awareness raising among teachers and students),

Grupa II - nauczyciele szkolnictwa wyższego i naukowcy jako użytkownicy dzieł chronionych prawem autorskim (higher education teachers and researchers as users of copyright works),

Grupa III - nauczyciele i naukowcy jako twórcy dzieł chronionych prawami autorskimi (teachers and researchers as creators of copyrighted works).

Następnie odbyła się debata plenarna gdzie podsumowano efekty dyskusji na podstawie sprawozdań przygotowanych przez grupy robocze. Uczestnicy podkreślali wagę i znaczenie uregulowania sytuacji prawnej w zakresie praw autorskich na poziomie UE.

Zamykając konferencję, Europejska Dyrektorka ETUCE, **Susan Flocken**, powiedziała: "Doceniliśmy możliwość omówienia w szerokiej grupie zainteresowanych uczestników, kolegów z Europy i świata, specyficznej tematyki praw autorskich w edukacji, odzwierciedlającej jej międzynarodowy wpływ i kontekst, ze wszystkimi jej konsekwencjami, wyzwaniami i możliwościami".

Dla przypomnienia podaję, że ETUCE wystosowało wcześniej list do członków Parlamentu Europejskiego, w sprawie „dyrektywy copyright” dotyczącej prawa autorskiego na jednolitym rynku cyfrowym w świetle digitalizacji i praw własności intelektualnej naukowców i badaczy, traktując to jako akcję lobbingową, gdzie wspiera jej szerokie zastosowanie ale z zachowaniem właściwych licencji, przygotowaniem nowych praw publikacyjnych dla prasy i możliwości szerokiego cyfrowego użycia publikacji w pracy naukowo - badawczej i nauczaniu międzynarodowym.

Moim zdaniem, udział przedstawiciela naszego Związku w konferencji był ważny, pozwolił na zapoznanie się z obecną polityką UE w zakresie prawa autorskiego (Copyright), wysłuchanie opinii przedstawicieli ETUCE i różnych krajów oraz na nawiązanie nowych kontaktów z przedstawicielami związków zawodowych.

Mój udział w konferencji był sfinansowany przez Komisję Europejską, która pokryła koszty noclegów, wyżywienia i przelotu.

Opracowanie:

Aniela Białowolska-Tejchman

Wiceprzewodnicząca Komisji ds. Współpracy Międzynarodowej

Rada Krajowej Sekcji Nauki, NSZZ „SOLIDARNOŚĆ”

W czerwcu 2018 ukazał się dokument pokonferencyjny zatytułowany „**Wspólne wnioski z konferencji praw autorskich ETUCE - EFEE - COMMUNIA w szkolnictwie wyższym i badaniach w UE**” (**Joint Conclusions from the ETUCE - EFEE – COMMUNIA Conference on Copyright in Higher Education and Research in the EU**)

Przygotowałam własne tłumaczenie tego dokumentu

Wprowadzenie

W dniu 11 kwietnia 2018 r. ETUCE / EI zorganizowało konferencję na wysokim szczeblu zatytułowaną " Ulepszenie prawa autorskiego w celu zapewnienia wysokiej jakości w szkolnictwie wyższym i badaniach naukowych - w Europie i poza nią".

Konferencja została zorganizowana we współpracy z Europejską Federacją Pracodawców Edukacji (EFEE) i organizacją pozarządową COMMUNIA (będącą siecią prawników i adwokatów, obrońców praw autorskich, naukowców i ekspertów zajmujących się własnością intelektualną) - przy finansowym wsparciu Biura Unii Europejskiej ds. Własności Intelektualnej (EUIPO).

Wspólne wnioski z tej konferencji powinny zostać skierowane do instytucji UE, a w szczególności do Parlamentu Europejskiego, w celu wywarcia wpływu na zapisy Dyrektywy o prawach autorskich, tak aby były zgodne z interesem społeczności akademickiej, studentów, nauczycieli, rektorów uczelni i dyrektorów szkół, a także instytucji edukacyjnych i badawczych oraz pracodawców działających w obszarze edukacji.

Ogólnounijny wyjątek dotyczący korzystania z materiałów cyfrowych w niekomercyjnej edukacji i badaniach oznacza, że dzieła chronione prawami autorskimi mogą być swobodnie udostępniane i wymieniane między członkami państw, bez jakiegokolwiek wniosku o pozwolenie lub obowiązkowej opłaty. Pozwoliłoby to również badaczom na to, aby mieć legalny dostęp do treści chronionych prawem autorskim bez ograniczeń. Zasoby edukacyjne powinny być bardziej otwarte i łatwo dostępne dla wszystkich.

Rzeczywiście, podczas debaty o prawach autorskich obowiązujących w Unii Europejskiej, partnerzy konferencji opowiadali się za wyłączeniem lub ograniczeniem praw autorskich dla celów edukacji oraz w eksploracji danych tekstowych w celach badawczych, ponieważ pozwalałoby to na bardziej różnorodny wybór zasobów i materiałów edukacyjnych przez studentów, nauczycieli, liderów szkół, naukowców i badaczy, a także na zwiększenie akademickiej swobody w procesie wyboru odpowiednich materiałów dydaktycznych. Ponadto ogólnounijny wyjątek dotyczący edukacji może przyczynić się do rozwoju współpracy transgranicznej, w tym: pomiędzy instytucjami, studentami, nauczycielami, liderami szkół, naukowcami i badaczami w UE. Promowałoby to współpracę i wymianę wiedzy w procesie uczenia się online i w środowiskach nauczania, uwolniłoby nauczycieli i badaczy od strachu przed łamaniem prawa, jak również wyeliminowałoby niepewność prawną dotyczącą korzystania z materiałów cyfrowych.

Istnieje kilka tematów, w zakresie których partnerzy konferencji widzą potrzebę dalszych prac i wyjaśnień, a jest wśród nich zapewnienie dostępu do narzędzi edukacji online, a także w jaki sposób byłaby monitorowana i gwarantowana jakość materiałów dydaktycznych.

Mimo że uczestnicy konferencji dotyczącej praw autorskich wykazywali zróżnicowane podejścia do tematu na poziomie międzynarodowym i UE, konferencja podkreśliła następujące aspekty:

- W dyskusji na temat prawa autorskiego bardzo istotny jest udział szerokiego grona interesariuszy, w tym: związków zawodowych, pracodawców i ekspertów działających w obszarze edukacji.
- Działania podnoszące świadomość i znajomość podstawowych zagadnień związanych z własnością intelektualną są bardzo ważne, aby rozumieć twórczą i intelektualną pracę, w tym pracę studentów i uczniów, pracowników akademickich, nauczycieli, liderów szkół i innych pracowników edukacji, tak aby zapewnić jasność prawną i legalny dostęp do materiałów do nauki online.
- Jasny, wyraźny i szeroko stosowany wyjątek w zakresie edukacji i badań w całej UE stworzy pewność prawną nauczycielom i badaczom oraz umożliwi im angażowanie się w nauczanie i praktyki badawcze na rzecz zapewnienia wysokiej jakości w edukacji i badaniach.
- Dodatkowo, aby zapewnić strony, że przepisy dotyczące praw autorskich nie stwarzają barier, ale ułatwiają wprowadzanie wysokiej jakości edukacji, ważne jest również promowanie ogólnoeuropejskiej polityki w zakresie otwartości na edukację i badania, a także zapewnienie otwartych licencji dla publicznie finansowanych prac.
- Podkreślono konieczność zapoznania się z istniejącymi materiałami informacyjnymi i sposobami wzmocnienia pozycji zainteresowanych stron aby ich głos został usłyszany w debacie na temat praw autorskich.
- Uniwersytety, kolegia i inne instytucje edukacyjne mogą tworzyć wyspecjalizowane jednostki eksperckie ds. praw autorskich zarówno obsługujące studentów, jak i pracowników akademickich.
- Pomysł na stworzenie repozytorium materiałów, do których można byłoby uzyskać łatwy dostęp bez obawy o naruszenie praw autorskich lub licencji jest zasadny, ale tylko wówczas, gdy zwiększałby autonomię zawodową nauczycieli, liderów szkół i pracowników akademickich. Powinny istnieć jasne zasady dotyczące praw autorskich, które pozwoliłyby na tworzenie archiwów instytucjonalnych jednak pod warunkiem zapewnienia, że nauczyciele, naukowcy, liderzy szkół i personel edukacyjny zachowają rozsądną i praktyczną kontrolę nad tymi pracami. W tym samym czasie należy zachęcać do wprowadzania kultury „dzielenia się”.
- Partnerzy społeczni powinni rozważyć uwzględnienie kwestii związanych z prawami autorskimi w swoich programach w celu poprawy atrakcyjności zawodu nauczyciela i dla dobra wprowadzania wysokiej jakości w edukacji.

W kontekście unijnej Dyrektywy o prawach autorskich, ETUCE, EFEE i COMMUNIA uważają poniższe zagadnienia za najbardziej istotne i niezbędne:

 # 1: Realny wyjątek dotyczący praw autorskich

Nauczyciele nie muszą być prawnikami, aby rozumieć co mogą - a czego nie mogą robić w zakresie praw autorskich.

ETUCE, EFEE i COMMUNIA wierzą w możliwość wprowadzenia przejrzystego prawa w tym zakresie. Pracownicy edukacji w całej Unii Europejskiej korzystaliby z tego wyjątku i byłiby zwolnieni z obowiązku wnoszenia opłat. Pracownicy edukacji mogliby polegać na prawie, które gwarantowałoby i definiowałoby minimalne standardy w całej Unii Europejskiej.

Usunięcie ograniczeń wynikających z praw autorskich do cyfrowego korzystania z materiałów ilustracyjnych, w tym podręczników, do celów edukacyjnych, zwiększyłyby pewność stosowania prawa i również ograniczyłyby obciążenia finansowe w systemie edukacji i w instytucjach, z których większość płaci duże opłaty licencyjne, aby zapewnić uczniom i nauczycielom dostęp do materiałów do nauki i nauczania.

Rezygnacja z postanowień zawartych w tym wyjątku może zasadniczo podważyć zasadę dozwolonego użytku dzieł chronionych prawem autorskim i przyczynić się do pośredniej komercjalizacji edukacji.

 # 2: Prawa autorskie i dialog społeczny

Przeniesienie prawa autorskiego bez konsultacji z partnerami społecznymi do systemów edukacji Unii Europejskiej, które różnią się znacząco w poszczególnych krajach, może zagrozić wdrożeniu go na poziomach krajowych i zakłócić dialog społeczny na temat unijnej Dyrektywy dotyczącej praw autorskich. Komisja Europejska powinna się upewnić, że partnerzy społeczni przekonsultowali w swoim kraju implementację unijnej Dyrektywy o prawach autorskich. Ustalenie zakresu zadań i prac dotyczących nauczania i uczenia się, a także powiązane z tym zapewnienie jakości w edukacji powinny odbywać się na szczeblu krajowym, ponieważ jest to wyłączna kompetencja wewnętrzna państw członkowskich.

 # 3: Równowaga między prawami nauczycieli jako użytkowników a prawami nauczycieli jako twórców

Nowy wyjątek dotyczący całej UE powinien równoważyć prawa twórców i użytkowników.

Studenci, uczniowie, nauczyciele, liderzy uczelni i szkół, naukowcy, badacze i inni pracownicy edukacji wspierają dążenia do uczciwego wynagradzania oraz poprawnego określania, przypisywania i udostępniania wiedzy w celach związanych z interesem publicznym, w tym też obejmujących edukację i badania.

Wyjątki i ograniczenia dotyczące praw autorskich ustanawiają równowagę pomiędzy posiadaczami praw a ogółem społeczeństwa i przyczyniają się do rozwoju dobrze funkcjonujących i bogatych społeczeństw. Wyjątki nie powinny być podporządkowane imperatywom komercyjnym.

 # 4: Wynagrodzenie nie powinno być obowiązkowe

Niektórzy członkowie Parlamentu Europejskiego proponują obowiązkowe wynagrodzenie na cele edukacyjne. Obecnie 17 państw członkowskich stosuje wyjątki dla celów edukacyjnych, które są całkowicie lub w dużej mierze wolne od opłat. W tych krajach nauczyciele mogą korzystać z dzieł chronionych prawem autorskim do celów edukacyjnych za darmo. Płatności powinny pozostać opcjonalne, a wszelkie zmiany w tym modelu powinny podlegać konsultacjom z odpowiednimi ministerstwami edukacji.

 # 5: Polityka zamkniętych drzwi

W dzisiejszej Europie szeroko rozumiane usługi edukacyjne są legalnie świadczone w wielu miejscach i za pośrednictwem różnych sposobów komunikacji.

Konsekwencją wniosku Komisji Europejskiej dotyczącego ograniczenia zastosowań cyfrowych w celu zabezpieczenia sieci instytucjonalnych i ograniczenia do miejsc, obiektów działalności edukacyjnej będzie to, że nauczyciele nie będą rozwijać się i prowadzić działań edukacyjnych w innych obiektach, takich jak biblioteki czy muzea, i nie będą mogli korzystać z nowoczesnych środków komunikacji, na przykład takich jak e-maile.

Wpływ polityki, rozwoju społecznego i gospodarczego oraz przyszłość edukacji determinuje znacząco przyszłość społeczeństwa opartego na kulturze, kreatywności i innowacyjności.

Ogólnounijny wyjątek w prawach autorskich dla niekomercyjnych celów edukacyjnych, który nie może być ominięty lub unieważniony przez licencje czy przez prywatną umowę, ale jednocześnie jest zgodny z dobrze funkcjonującymi krajowymi modelami praw autorskich w niektórych krajach UE, ma kluczowe znaczenie.

Ogólnounijny wyjątek obejmujący wszystkich twórców w edukacji i wyjątek, który pozwala na różnorodność zastosowań edukacyjnych - zarówno cyfrowych, jak i analogowych - treści chronionych prawem autorskim ma również zasadnicze znaczenie.

Dostęp do dobrej jakości edukacji jest warunkiem wstępnym dla rozwoju gospodarki opartej na wiedzy, a jego zapewnienie sprawia, że studenci stają się współtwórcami edukacji, informacji i kultury, a tym samym wywierają wpływ na poprawę poziomu nauki i innowacyjności.